

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ЦИВІЛЬНОЇ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ЮСТИЦІЇ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

**ОДЕСЬКІ ГРУДНЕВІ ЦИВІЛІСТИЧНІ ЧИТАНЯ:
ПРИВАТНЕ ПРАВО, ЯК КОНЦЕПТ
В УМОВАХ ВІЙНИ:
ЛЮДСЬКИЙ ВИМІР**

МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської наукової конференції

*Одеса,
12 грудня 2024 року*

Одеса
Фенікс
2024

За загальною редакцією

доктора юридичних наук, професора *Є. Харитонов*,
докторки юридичних наук, професорки *І. Давидової*

Упорядники-укладачі:

Давидова Ірина – д.ю.н., професорка кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», професорка;

Ткаченко Катерина – лаборантка кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Члени оргкомітету Всеукраїнської наукової конференції:

Андронов Ігор – д.ю.н., професор кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу НУ «Одеська юридична академія», професор;

Подцерковний Олег – д.ю.н., зав. кафедри господарського права та процесу НУ «Одеська юридична академія», професор;

Харитонов Олена – д.ю.н., зав. кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції НУ «Одеська юридична академія», професорка;

Харитонов Тетяна – д.ю.н., зав. кафедри аграрного, земельного та екологічного права НУ «Одеська юридична академія», професорка;

Мінченко Райса – д.ю.н., професорка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», професорка;

Бабич Ірина – к.ю.н., доцентка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцентка;

Берназ-Лукавецька Олена – к.ю.н., доцентка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцентка;

Матійко Микола – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцент;

Орзіх Юрій – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцент;

Шамота Олександр – асистент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія»;

Ткаченко Катерина – лаборантка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія».

Одеські грудневі цивілістичні читання: приватне право, як концепт в умовах війни: людський вимір : матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 12 груд. 2024 р.) [Електронне видання] / за заг. ред.: д.ю.н., проф. Є. Харитонов, д.ю.н., проф. І. Давидової ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2025. – 318 с. – Режим доступу:

ISBN 978-617-8430-40-5

Збірник містить матеріали доповідей з теоретичних, історичних і методологічних проблем цивільного права та процесу, господарського права і процесу, аграрного, земельного, екологічного та природоресурсового права та інших галузей приватного права, які були оприлюднені на Всеукраїнській науковій конференції 12 грудня 2024 р. в Національному університеті «Одеська юридична академія».

Збірник спрямований на ознайомлення юридичної громадськості з дослідженням науковців у сфері цивілістики і може бути корисний як у навчальному процесі, так і в науковій діяльності.

УДК 347.1 : 341.9“364” (477)

Матеріали видано за авторською редакцією.

Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники Всеукраїнської наукової конференції, їхні наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи вищих навчальних закладів і установ, які рекомендували ці матеріали до друку.

<i>Сомок Данійл Миколайович</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДДАЛЕНОЇ БІОМЕТРИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ	248
<i>Халаїм Діана Сергіївна,</i> ОСОБЛИВОСТІ СТЯГНЕННЯ ІНФЛЯЦІЙНИХ ВТРАТ ТА 3% РІЧНИХ ЗА КРЕДИТНИМИ ДОГОВОРАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВИЙ БАЛАНС МІЖ ІНТЕРЕСАМИ КРЕДИТОРА І БОРЖНИКА	251
<i>Цупенкова Анна Олександрівна</i> СПАДКУВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	254

НА ПОЧАТКУ НАУКОВОГО ШЛЯХУ

ПРОБЛЕМИ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА І ПРОЦЕСУ

<i>Балик Анна Вікторівна, Іскра Єлизавета Сергіївна</i> ФОРС-МАЖОРНІ ОБСТАВИНИ ПРИ ВИКОНАННІ ГОСПОДАРСЬКИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ	258
<i>Волошенюк Олександра Юріївна,</i> ВИРІШЕННЯ СПОРІВ У БІЗНЕСІ ЧЕРЕЗ ІНСТИТУТ БІСНЕС-ОМБУДСМЕНА	262
<i>Горбик Дарина Віталіївна,</i> ТИПОВІ АРБІТРАЖІ УГОДИ, ЇХ ПРАВОВА ПРИРОДА.....	266
<i>Довгонос Іванна Юріївна, Ткаченко Владислав Артемович</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ БУДІВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	270
<i>Кушнір Олександр Олександрович,</i> ОСОБЛИВОСТІ ЛІЦЕНЗУВАННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ.....	274
<i>Лукашова Яна Валентинівна,</i> ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	277
<i>Родрігес Лілія Фаб'янівна,</i> РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІЗНЕСУ.....	281
<i>Соловей Анна Олегівна, Решетило Яна Сергіївна,</i> КОМБІНОВАНІ ПРОЦЕДУРИ У МІЖНАРОДНОМУ КОМЕРЦІЙНОМУ АРБІТРАЖІ	283
<i>Халаїм Діана Сергіївна,</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ СТИМУЛЮВАННЯ БІЗНЕСУ ЧЕРЕЗ ЦЕНТРИ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА «ДІЯ. БІЗНЕС»	287

Горбик Дарина Віталіївна,
студентка I курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н, доцентка Будурова Г. М.

ТИПОВІ АРБІТРАЖНІ УГОДИ, ЇХ ПРАВОВА ПРИРОДА

Інститут арбітражних угод є ключем до вирішення зовнішньоторгівельних спорів та стовпом міжнародного комерційного арбітражу. Арбітражні угоди є правовими підставами передання справ на третейський розгляд, виключаючи державну юрисдикцію, та наділення арбітрів відповідними повноваженнями на врегулювання конфлікту і винесення рішення.

У правовій науці арбітражні угоди розглядаються через призму визначення природи самого міжнародного комерційного арбітражу, і, відповідно, існує кілька теорій, які розкривають його суть. Так, автори «консенсуальної» теорії (Ф. Марлен, Г. Лис, Т. Захарченко) вважають арбітраж знаряддям підприємницької діяльності та договірним інститутом [1, 43]. У свою чергу, арбітражна угода виступає приватним контрактом з визначеними зобов'язаннями, кінцевою метою є вирішення спору і забезпечення виконання умов однією зі сторін, враховуючи колізійну прив'язку. Джерелом права для третейського суду буде наявність цивільно-правового договору між учасниками цих правовідносин. Прихильники «консенсуальної» теорії розглядають третейський суд як специфічну форму здійснення державного правосуддя, адже судочинство – функція держави, а арбітрів як *private judges* – приватними суддями. Арбітражна угода є процесуальним документом, який необхідний, щоб передати компетенцію на розгляд «*private judges*» і виключити з юрисдикції державних судів (так званий «дерогаційний ефект»). Сутність «автономної» теорії природи арбітражної угоди (В. Штейнер) є специфічною, адже вона не є цивільно-правовим договором, а також не встановлює між сторонами ніяких процесуальних відносин, бо третейський розгляд справи не входить в рамки державної юрисдикції.

Описані теорії повністю не розкривають правову природу арбітражної угоди, тому дослідники А. Д. Кейлін, Дж. Саїссе-Холл, Ф. Сурвіль розробили «змішану» теорію» (*sui generis*) [2, 66]. Ця кон-

цепція поєднує в собі елементи матеріального та процесуального права: відповідно, арбітражна угода – волевиявлення сторін, закріплене у двосторонній угоді, на яку поширюються договірні зобов'язання цивільного права, а процесуальним наслідком даного акту є виключення спору із державної юрисдикції.

Питання правової природи арбітражних угод є важливим для практичного застосування, оскільки від цього залежить можливість визнання їх недійсними. Загальною умовою третейської угоди є її правова спроможність бути виконаною, тим самим позбавляючи національні суди розглядати спір, який є предметом такої угоди. Тут необхідно зауважити на принцип автономності (*separabiliti*) третейського напису, що розділяє основний договір і арбітражну угоду, тобто, недійсність основного договору не тягне за собою недійсності арбітражної угоди. Законодавець встановлює спеціальні умови і порядок визнання недійсності арбітражного застереження. Об'єднана палата КГС ВС у постанові від 30.08.2024 р. розглядає третейський напис не як правочин у відповідності до ЦК, а саме як процесуальний договір, який може бути розглянутий окремо господарським судом по суті, а вимогу недійсності – як процесуальне питання, що вирішується до початку розгляду позовних вимог по суті згідно з п.7 ч.1 ст. 226 ГПК [3].

Іноді право звернення до суду з самостійною позовною заявою про визнання недійсності арбітражної угоди є ознакою зловживання процесуальними правами. Адже метою недобросовісних сторін у таких випадках часто є не реальне оскарження угоди, а маніпулювання процесом для затягування судового чи арбітражного розгляду, що може призвести до блокування виконання рішення або унеможливити ефективний розгляд спору. У разі, якщо арбітражна угода, на основі якої вирішувався спір, є недійсною, у виконанні арбітражного рішення може бути відмовлено, оскільки це ставить під сумнів правомірність арбітражного процесу і може вимагати зупинення провадження до розгляду цього питання у національному суді [4].

Міжнародне правове регулювання арбітражних угод здійснюється відповідно до Нью-Йоркської конвенції про визнання та приведення до виконання іноземних арбітражних рішень 1958 р., Європейською конвенцією про зовнішньоторговельний арбітраж 1961 р., а також Типовим законом ЮНСІТРАЛ, що відображає той же юридичний підхід до визначення арбітражної угоди, як це зазначено і в ЗУ «Про міжна-

родний комерційний арбітраж»: це домовленість між сторонами про передачу до арбітражу спорів, які виникли між ними в зв'язку з будь-якими конкретними правовідносинами, незалежно від того, чи мають вони договірний характер чи ні» [5]. Тобто законодавець не пов'язує арбітражний розгляд тільки з договірними відносинами і відповідно до цього виокремлюється окрема угода або арбітражне застереження. Останнє ще іменують «контрактною» формою арбітражної угоди, адже воно безпосередньо є частиною контракту і розповсюджує свою дію тільки на спори відносно нього. Сторони завчасно продумують, який вид арбітражу та в якому складі буде розглядатися спір, які критерії висуваються до знань, досвіду арбітра, також сторони самостійно обирають право країни, що застосовується у ході вирішення спору, мову, якою буде здійснюватися розгляд та ін.

Більшість постійно діючих міжнародних арбітражних установ розробляють типові тексти арбітражних застережень, що містяться в діючих регламентах. Ці установи пропонують потенційним клієнтам включити такі положення в контракти, і якщо сторони погоджуються, будь-які майбутні спори підлягають розгляду саме в цій арбітражній установі.

До прикладу, в Україні Регламент МКАС при ТПП передбачає: «Усі спори, розбіжності чи вимоги, які виникають з цього договору або у зв'язку з ним, у тому числі щодо його укладення, тлумачення, виконання, порушення, припинення чи недійсності, підлягають вирішенню у Міжнародному комерційному арбітражному суді при ТПП України згідно з його Регламентом» [6]. Арбітражне застереження українського третейського суду містить в собі згадування щодо обсягу («усі спори, розбіжності чи вимоги, які виникають з цього договору...»), а також волевиявлення сторін передати спір («підлягають вирішенню у МКАС при ТПП»). Арбітражне застереження Комісії ООН з прав міжнародної торгівлі (United Nations Commission on International Trade Law) рекомендує такий варіант оформлення: «Будь-який спір, розбіжності або вимога, яка виникла із цього контракту або стосується цього контракту або його порушення, припинення його дії або його недійсності, підлягає вирішенню в арбітражі у відповідності з Арбітражним регламентом ЮНСІТРАЛ». «Будь-які спори, розбіжності або претензії, що виникають з цього договору або можуть з'явитися у зв'язку з ним, зокрема стосовно його порушення, припинення або недійсності, підлягають остаточному вирішенню шляхом арбітражу

відповідно до Арбітражного регламенту Арбітражного інституту Торгової палати Стокгольма» – такий варіант арбітражного застереження міститься в Регламенті Арбітражного Інституту Торгової Палати м. Стокгольма (SCC Arbitration institute) [7].

Отже, арбітражна угода є процесуальним договором, що визначає механізм вирішення спорів і позбавляє національні суди розглядати спір, якщо він підлягає арбітражу. Питання правової природи арбітражних угод має важливе практичне значення, оскільки воно безпосередньо впливає на можливість визнання їх недійсними, а встановлення правомірності арбітражної угоди та можливості її оскарження є важливим аспектом для забезпечення справедливості і ефективності арбітражного процесу, а також для запобігання зловживанням процесуальними правами. Міжнародні арбітражні установи пропонують типові застереження, які сторони можуть включати до контрактів, тим самим надаючи своїм клієнтам гарантовані рамки для врегулювання можливих спорів. Такий підхід сприяє передбачуваності, гнучкості та ефективності у врегулюванні комерційних конфліктів, що відповідає інтересам учасників міжнародної торгівлі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Захарченко Т. Р. Арбітражна угода як правова основа передачі спору на розгляд до міжнародного комерційного арбітражу. Міжнародний комерційний арбітраж в Україні: теорія та законодавство / Міжнародний комерційний арбітраж в Україні: теорія і законодавство / під заг. ред. І. Г. Побірченка. К.: Вид. Дім «In Юре», 2007. С. 30–45.

2. Chapter III International Arbitration Agreements Theories. С. 66-92. Електронне джерело: <https://academic.oup.com/book/11382>

3. Постанова ОП Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 30 серпня 2024 року в справі : № 911/1766/22 ЄДРСР. URL <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121725661>

4. О. Подцерковний, Г. Будурова. Щодо врахування принципу первісності арбітражу у справах про визнання недійсною арбітражної угоди в господарському судочинстві. Слово. 2023. № 1. С. 111-116.

5. Про міжнародний комерційний арбітраж : Закон України від 24.02.1994 № 4002-XII. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua>

6. Регламент МКАС при ТПП України в редакції, що діє з 01.01.2018. URL: <http://arb.ucci.org.ua/icac/ru/clause.html>

7. Регламент Арбітражного Інституту Торгової палати м. Стокгольма. URL: http://sccinstitute.com/media/189180/skiljedomsregler_2017_ru_web.pdf